

дальнейшие направления исследования общественных организаций в контексте развития демократии в Украине.

Ключевые слова: организация, гражданское общество, демократия, избирательный процесс.

Arabarjyiev D. Public organizations in the modern society political system

In the article the definition of the public organizations is given and their features as the civil society institution are highlighted. The public organizations role in the political system according to Schumpeter's theory of democracy is described. The ways of the further researches of the public organizations in the context of the development of democracy in Ukraine are given.

Keywords: organization, civil society, democracy and the electoral process.

УДК 323.23:329.78 (477)

Вальковець Ганна Іванівна,
аспірантка кафедри політичних наук
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова

МОЛОДІЖНИЙ ПРОТЕСТ ЯК МЕХАНІЗМ ВПЛИВУ НА ПРОЦЕС ПРИЙНЯТТЯ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ В УКРАЇНІ

В даній статті досліджується протестний потенціал молоді як найбільш політично активного та мобільного прошарку населення. Розглядаються основні причини молодіжних політичних протестів, їх традиційні та нові форми. Аналізуються можливості впливу молоді на процес прийняття політичних рішень в умовах політичної модернізації України.

Ключові слова: молодь, політичний протест, еміграція.

Політичне роздоріжжя, на якому нині опинилася Україна, вимагає від кожного члена суспільства оголосити вибір на користь того чи іншого шляху. Саме щоденна потреба розглядати варіанти, прогнозувати результати, передбачати можливості і втрати змушує громадянина зайняти певну позицію і оголосити її. Хоча існує варіант втечі від відповідальності, що проявляється в політичному житті як абсентеїзм та політичний інфантилізм при сильному бажанні отримати позитивний для себе результат. Зрозуміло, що якби влада не намагалася б почути кожного, але досягнути цього важко, тому зазвичай ініціативи проголошують цілими групами людей, які об'єднуються на основі чи то спільних потреб, чи то політичних поглядів, чи місця проживання тощо.

Однією з найактивніших груп в політичному та соціальному житті держави є молодь. Несформованість життєвої позиції, творча нереалізованість, юнацький запал та максималізм перетворюють молодіжний прошарок населення на потужну рушійну силу протестів. В залежності від реалій молодіжні протести можуть бути як конструктивними, так і вносити дестабілізуючий фактор в життя суспільства (вуличні протести, масові заворушення, використання насильницьких засобів, порушення громадського спокою та ін.). Тому дослідження протестного потенціалу молоді є актуальним в контексті раціоналізації співпраці держави та населення, налагодження діалогу, в якому враховуватимуться особливі потреби молодих людей на державному рівні.

Інтерес науковців в основному спрямований на дослідження аспектів соціального протесту. Його динаміку досліджує Інститут соціології НАН України, Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, Центр дослідження суспільства та інші. Заслужують уваги роботи в напрямку вивчення політичного протесту Є. Головахи, О. Гараніна, Жданова І., Н. Паніна, Хрустальнової М. і Хрустальова Ф. та інших.

Однак аналіз публікацій показує, що системних політологічних досліджень політичного протесту в цілому та молоді зокрема в умовах зміни соціальної диференціації, внаслідок старіння населення, та відповідно зміни суспільних цінностей, пов'язаних з особливостями реалізації національної моделі модернізації, недостатньо. Тому в сучасних умовах для збереження стабільності всередині суспільства важливо з'ясувати потенціал протестних настроїв молоді та перспективи її впливу на творення політики.

Метою даної статті є дослідження особливостей молодіжного протесту як реального механізму впливу на прийняття політичних рішень. Задля досягнення цієї мети необхідно виконати ряд завдань:

- з'ясувати сутність поняття політичний протест та його основних видів;
- визначити основні характеристики молоді як однієї з основних соціальних груп;
- проаналізувати причини протестних настроїв серед молоді, форми протесту, які вони обирають, та потенціал їх впливу на державну політику.

Об'єктом роботи є молодіжний протест як форма політичної участі.

Предметом даного дослідження є причини та форми політичного протесту молоді в умовах політичної модернізації України.

Політичний протест є формою вияву як легальної, так і нелегальної політичної участі. Політичний протест - явище багатогранне, і може виражатися на рівні внутрішнього несприйняття та незгоди з політичним курсом, процесом чи конкретним політичним рішенням; з іншого боку, - публічне вираження незадоволення існуючими політичними інститутами та політичними процесами. Таке незадоволення може втілюватися в різні види активної та пасивної протестної поведінки: від участі в демонстраціях, мітингах, бойкотах, діяльності опозиції до відмови від брати участь у виборах у формі електорального абсентеїзму, що переходить в політичну імовільність - пасивність, повну відстороненість від політичного життя.

Сучасні українські політичні реалії зумовлені перехідними процесами в розвитку політичної системи характеризуються загостреністю соціально-політичної ситуації. Закритість політичної еліти, низька ефективність державного управління, низький рівень життя населення, соціально-економічна нестабільність, відсутність взаємодії та взаємовідповідальності між державою і громадянином, несформованість громадянського суспільства, перманентний стан передвиборчих змагань спричиняють періодичне наростання соціального незадоволення, загострення політичних криз та поглиблення політичного відчуження, що виливається в різні форми політичного протесту. Політичний протест може здійснюватися насильницькими та ненасильницькими засобами, що і визначає ступінь його загрози для суспільної стабільності.

Так, до ненасильницьких форм політичного протесту відносять голосування проти всіх, демонстративне ігнорування вимог суб'єкта влади чи його самого, мітинги, демонстрації, голодування, пікети, бойкоти, марші незгодних, петиції, страйки, віртуальні форми протесту, флешмоби тощо. До насильницьких форм належать всі заходи з використанням фізичної сили, зброї, предметів та речовин, що несуть загрозу здоров'ю та життю людини. Це можуть бути революції, повстання, бунти, захоплення адміністративних будівель та суспільно значущих об'єктів, перекриття доріг тощо.

Під впливом вищеназваних факторів особливо яскраво простежується реакція молоді на різного роду соціальні та політичні потрясіння. Будь-яка значуща подія, що отримала публічний розголос, стає приводом для дії групами молоді або проголошення ними своєї інфантильної позиції, що пояснює її аполітичність, в тому числі електоральну пасивність. Тобто для молоді як суб'єкта протесту властиві як активні, так і пасивні форми здійснення такого роду політичної участі.

Розглядати молодь як соціальну групу, що є основною рушійною силою суспільних протестів дають змогу її соціально-психологічні характеристики. Згідно статті 1 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» молодь,

молоді громадяни - громадяни України віком від 14 до 35 років [3]. Це період набуття соціальної зрілості, становлення особистості, формування стійких ціннісних орієнтирів. В цей час триває активний процес сімейної та позасімейної соціалізації, залучення до політичного життя суспільства, виникає необхідність самовдосконалення та реалізації себе в різних сферах життя. У зв'язку з такою активністю виникає ряд специфічних потреб, задовольнити які молоді люди не завжди в змозі. На цьому ґрунті й виникають численні ендо- та екзоконфлікти, які спричиняють ситуацію загального незадоволення, яке в свою чергу і виливається в протести проти діяльності державних органів.

В суспільстві перехідного періоду є явища й процеси, що суттєво відрізняються від тих, котрі притаманні стабільним суспільствам. Вони пов'язані як з економічними, політичними, так й соціальними трансформаціями, але всі вони без винятку стосуються проблем життєдіяльності людини, створюють далеко не завжди комфортні умови для молоді щодо проходження соціалізаційного процесу [4]. Реальна соціально-економічна ситуація в Україні також не сприяє налагодженню конструктивних відносин між молоддю та владою. Складна ситуація в освітній сфері, яка є найбільш дотичною до молодих людей, низький рівень фінансування молодіжних програм, проблеми молодіжного житла, непрозорі пільгові програми для молодих сімей підвищують рівень конфліктогенності в суспільстві.

Оточуюче життя стрімко змінюється, молодь бачить навкруги себе дуже мало стабільного й тому їй властивий релятивізм та орієнтація на ситуацію. Юнацький запал та максималізм не завжди сприяють конструктивним проявам незгоди та масового незадоволення, тому характерною особливістю молодіжних рухів є їх радикальність, хоча в українській практиці все-таки переважають мирні форми протесту.

Якщо говорити про студентів, то за даними Центру дослідження суспільства тенденція до уникнення насильницьких та конфронтаційних дій не змінилася впродовж минулих років. Частка конвенційних форм протесту (мітингів, пікетів, маршів тощо) серед протестів за участі студентів суттєво вища, ніж загалом по Україні (98% проти 78% у 2010 та 93% проти 82% у 2011). Тенденція до переважання конвенційних дій над насильницькими та конфронтаційними різко контрастує з європейською практикою, де зіткнення з поліцією під час протестів стали звичним явищем, а окупація університету стала популярною формою протесту [2].

На нашу думку, саме студентство складає ядро соціальної верстви молоді, оскільки саме ця група є найбільш мобільною та активною. Високий рівень соціальної комунікації, активний спосіб життя, необтяженість сімейними турботами, формування зрілої соціально-політичної позиції, однакові умови соціалізації, а відтак тотожні потреби та проблеми в їх задоволенні, сприяють згуртуванню студентства. До того ж студентство, та й молодь загалом, є надзвичайно цінним сегментом електорату, саме завдяки спільності вимог, задоволення яких не забувають декларувати у своїх передвиборчих програмах учасники виборчих перегонів. Хоча часто трапляється суттєве завищення прогнозованих результатів голосування молоді аудиторії над отриманими даними, внаслідок низької виборчої активності молоді.

Не можна сказати, що студентський рух в Україні деполітизований. Частка протестів, де об'єктами критики ставали центральні органи державної влади, у 2011 році становила 63%, при цьому студенти спрямовували вимоги до уряду в 22% випадків, на фоні 15% звернень у середньому для всіх протестів. Поки що студентські вимоги не можна оформити в якусь антиурядову кампанію, але для студентів боротьба за свої соціально-економічні права загалом пов'язується з висуненням вимог до центральних органів влади [2].

Незважаючи на високий рівень соціальної комунікації, студенти рідко кооперуються з іншими потужними групами протестувальників, яких також цікавить освітня тематика: з вчителями, школярами, науковцями. Цього року відбулася лише одна така акція, яка стосувалася недофінансування освітньої та наукової галузі в Україні. У 2011 році було зафіксовано лише 14 протестних акцій (11%), проведених спільними зусиллями студентів та

вчителів; роком раніше відбулася лише одна така акція. У 78% студентських протестів брали участь лише студенти [2].

Зазвичай студентські акції протесту не вирізняються чисельністю. Серед тих поодиноких протестів, в яких узяли участь більше тисячі протестувальників у 2011 році варто відзначити акцію львівських студентів проти прийняття закону «Про вищу освіту» за участю більш, ніж 2 тисячі протестувальників та майже 5-тисячну акцію студентів Київського Політехнічного Інституту з вимогою лишити за ними фактичне право на вибори ректора. Тоді як у Британії в окупації вежі Millbank брали участь тисячі студентів, а кількість учасників студентських протестів у Чилі сягала 200 тисяч учасників. А в Австрії завдяки студентській активності восени 2009 року було організовано один з найбільших протестів на освітню тематику, в якому взяли участь більше 40 тисяч учасників [2].

Незважаючи на свою слабкість та неорганізованість, студенти домоглися значних поступок від влади, а це свідчить про хитке становище останньої. Оскільки в умовах посткризового періоду, вживаючи заходів масової економії, західноєвропейські уряди навпаки проявляють неабияку агресивність та недемократичність в освітній сфері у супереч масовим протестам.

Пришвидщення темпів техніко-економічного розвитку, оновлення знань, умов праці та побуту роблять помітнішими розходження між поколіннями. Нові проблеми та події штовхають на пошуки принципово нових рішень. Не став винятком і публічний протест, в якому поряд з традиційними формами (вуличні акції, петиції, голосування) нинішня молодь широко використовує можливості інтернет-простору. Адже серед молодого покоління (16-24 роки) – 60,7 % тих, хто широко користується здобутками науково-інформаційного прогресу [5].

Причин такої популярності інтернету серед молоді є декілька. Не в останню чергу це можливість залишатися невідомим, закликаючи до антизаконних дій, висловлюючи жорстку критичну позицію щодо владних рішень, здійснюючи Dos-атаки (*Denial of Service* - напади на електронні системи з метою зробити їх ресурси недоступними для користувачів) чи інші хакерські акції, спрямовані на послаблення авторитету влади. Прикладами таких віртуальних акцій протесту можуть слугувати збої в роботі в лютому 2012 року офіційних інтернет-представництв органів державної влади, серед яких опинилися сайти Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Національного банку України, Кабінету Міністрів України, Президента України, Державної податкової служби України, Партії регіонів, дісталася і Комуністичній партії України та деяким іншим. Приводом для численних атак на ці сайти стало припинення роботи популярного файлообмінника ex.ua. Напередодні парламентських виборів, що відбулися 27 жовтня 2012 року, здійснювалися численні DDos-атаки (*Distributed Denial of Service*) на електронні ресурси Комітету виборців України, Центральної виборчої комісії України, Кримської регіональної організації Партії регіонів, Центру журналістських розслідувань, на персональні веб-представництва деяких опозиційних політиків (А. Гриценка, Ю. Тимошенко, О. Турчинова, А. Яценюка) та низку інтернет-видань. Хакерська субкультура вирізняється аполітичністю та здатністю невідкладно відгукнутися на заклики колег щодо підризу того чи іншого проекту. Справа в тому, що в середині хакерського середовища це сприймається як виклик професіоналізму, як захоплюючий проект по виконанню складного завдання, успіх в якому дозволить піднятися по ієрархічній драбині хакерської організації. Тобто важливо зазначити, що про ідейність в даному середовищі йдеться далеко не завжди.

Привабливості віртуальним протестам надає і швидкість розповсюдження інформації. Відразу після розміщення повідомлення сотні тисяч людей переглядають його в реальному часі, підтримуючи автора. «Культура лайку», запроваджена соціальними мережами, звільняє користувача від потреби аргументовано висловлювати свою активну чи пасивну позицію, надавати конструктивізму своїм постам. Варто лише клікнути мишею і ти підписуєшся під уже озвученою думкою. Таке спрощення у відстоюванні своєї громадянської позиції набуло

серед молоді величезної популярності, оскільки в такій «партисипаторній лінії» знаходить відображення соціально-політичний інфантилізм цієї верстви населення. Соціальні мережі стали ефективним засобом розповсюдження інформації, адже майже 70% української молоді віддають перевагу Інтернету як джерелу інформації, а 55% - щодня користуються соціальними мережами. Про це свідчать результати соціологічного дослідження, проведеного в березні 2012 року Інститутом Горшеніна.

Ще однією нетрадиційною формою протесту молоді проти політичного курсу та соціально-економічного становища в державі є еміграція. Так, 48% української молоді, яка має вищу освіту, хоче виїхати з України. Про це свідчать дані опитування, проведеного міжнародним кадровим порталом hh.ua в листопаді 2012 року. 41% опитаних вважає, що в Україні немає умов для повноцінної реалізації професійних якостей, а нестабільна політична ситуація видається «коренем зла» для 34% респондентів, що становить третину опитаних молодих людей. І якщо європейська молодь через безробіття стає рушійною силою протестів, то українська молодь обирає тиху еміграцію, або мріє про неї. Таким чином протестні настрої виявляються в пасивності, у відмові вирішувати проблеми підвищеної складності, соціальному ізоляціонізмі. Молоді люди відмовляються від активних форм політичної участі, які вимагають проявляти ініціативу, висловлювати позицію, розробляти альтернативні владним проекти, надаючи перевагу споглядальній позиції.

Важливо пам'ятати, що будь-який протест - це лише засіб, а не кінцева мета висловлювання своїх позицій, тому держава повинна відреагувати на протестні потуги молодих людей. Молодіжна політика повинна стати одним із пріоритетних напрямків діяльності. Держави повинна прийняти наступні заходи задля створення сприятливого клімату в суспільстві:

- законодавчо закріпити загальнодержавну молодіжну програму;

- молодих людей необхідно заохочувати до більш активної участі в суспільному житті.

Державні органи мають навчитися використовувати величезний потенціал молодих людей як партнерів, зробити державні програми привабливими для молоді;

- створення умов для зміцнення правових та матеріальних гарантій реалізації прав і свобод молодих громадян, для надання кожній молодій людині соціальних послуг з навчання, виховання, духовного й фізичного розвитку, професійної підготовки, а з іншого – допомогти молодим людям у реалізації їхніх творчих можливостей та ініціатив, забезпечити їх безпосередню участь у формуванні та впровадженні політики і програм, що стосуються суспільства взагалі й молоді зокрема;

- підтримка молоді у складних життєвих ситуаціях;

- здійснення життєздатної та реально працюючої житлової та сімейної політики;

- підтримка молодіжних громадських об'єднань та організацій та інші.

Тільки цілеспрямована систематична участь держави і всіх гілок влади в житті молодого покоління зможе розв'язати проблеми соціальної адаптації молоді в сучасному перехідному суспільстві. Політика держави повинна створювати необхідні економічні, соціальні умови для розвитку молоді за допомогою масової державної і громадської підтримки інноваційної діяльності, соціальний захист молоді, сприяти формуванню творчої активності молоді, здібностей, навичок, а також стимулів до саморозвитку та самореалізації, завдяки чому будуть створені сприятливі умови для її розвитку та комфортна атмосфера співпраці молоді та держави.

Поступки студентам, а також і іншим соціальним групам, вказують на сприятливі можливості на даний момент для тиску на владу та відстоювання своїх соціально-економічних інтересів. Упродовж минулих двох років ми спостерігали як дрібні підприємці, працівники освіти, пільговики внаслідок організованих, загальнонаціональних тривалих кампаній досягли хоча й часткових, але відчутних та закріплених юридично поступок від уряду. Протестні рухи лишаються відносно слабкими, але позиції влади на даний момент є ще слабшими. Тому конвенційний протест в умовах політичної трансформації України є дієвим механізмом впливу на прийняття політичних рішень.

Література:

1. Хрустальова М.С., Хрустальов Ф.С. Особливості соціального протесту сучасної молоді в Україні / М. С. Хрустальов, Ф. С. Хрустальов // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Staptp/2009_42/files/42_30Hrustaleva_Hrustalev.pdf
2. Коркач Д., Іщенко В. Чому український студентський рух найуспішніший в Європі? / Д. Коркач, В. Іщенко // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://cedos.org.ua/protestmonitor/analitika/uspah>
3. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>
4. Ташенко А. Соціалізація молоді в умовах становлення нових суспільних відносин / Ташенко А. // Збірник наукових праць молодих вчених та аспірантів «Економіка та підприємництво» - К.: КНЕУ - 2008. - С. 246-251.
5. Щербина В.Н. Образи інформаційного суспільства: соціологічний вимір / В. Н. Щербина. - К., 2005. - 248 с.
6. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / За ред. Е. Лібанової. - К.: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. - 248 с.

Вальковець А. И. Молодежный протест как механизм влияния на процесс принятия политических решений в Украине

В этой статье исследуется протестный потенциал молодежи как наиболее политически активного и мобильного прошарка населения. Рассматриваются основные причины политических протестов молодежи, их традиционные и новые формы. Анализируются возможности влияния молодежи на процесс принятия политических решений в условиях политической модернизации Украины.

Ключевые слова: молодежь, политический протест, эмиграция.

Valkovets A. Youth protest as a mechanism of influence on the process of political decision-making in Ukraine

Protest potential of youth as the most politically active and mobile segment of the population was studied in this article. Main causes of youth political protests, their traditional and new forms were reviewed. Potential impact of youth on the process of political decision-making in terms of political modernization of Ukraine was analyzed.

Keywords: youth, political protest, emigration.